

1 MAYIS 2024 ÖNCESİNDE 1 MAYIS'IN GERÇEK ÖYKÜSÜ

24 Nisan 2024

Yıldırım Koç

1 Mayıs, işçi sınıfının uluslararası birlik, dayanışma ve mücadele günü olarak dünya ülkelerinin büyük bir bölümünde kutlandı ve kutlanıyor. Ancak 1 Mayıs'ın kutlanması kararının geçmişi genellikle bilinmiyor. 1 Mayıs'ın kutlanma kararı, İkinci Enternasyonal'in 1889 yılındaki kuruluş kongresinde alınmış ve daha sonraki kongrelerde pekiştirilmiştir. Bu kararın, 3 Mayıs 1886 tarihinde ABD'nin Chicago kentinde bir grev sırasında meydana gelen provokasyon ve ardından 5 işçi önderinin 1887 yılında ölüme mahkum edilmesi, birinin infaz öncesinde intihar etmesi ve diğer dördünün idam edilmesi ile hiçbir ilgisi yoktur. İşçi önderlerinin yargılanması bir adalet skandalıdır ve idamlardan yıllar sonra bu kararın hukuka aykırı olduğu kabul edilmiştir. Ancak bu olayın 1890 yılında 1 Mayıs'ta çeşitli ülkelerde eylem düzenlenmesine ilişkin 1889 yılı kararıyla hiçbir ilişkisi yoktur.

19. yüzyılın ilk yarısı, hem Avrupa'da, hem de ABD'de işçilerin olağanüstü biçimde ezildiği ve sömürüldüğü bir dönemdir. Avrupa'da ve özellikle İngiltere'de işçiler bu koşullara çeşitli sert kitle eylemleriyle tepki gösterdiler. ABD'deki tepkiler daha sınırlı kaldı. Ancak bu ülkede de 8 saatlik işgünü mücadelesi amacıyla çeşitli örgütlenmeler ortaya çıktı.

19. yüzyılın ilk yarısında ABD'de işçilerin yaygın talebi, günlük çalışma süresinin 10 veya 9 saate indirilmesiydi. 8 saatlik işgünü talebi, seyrek de olsa, gündeme getiriliyordu. Örneğin, 19 Kasım 1836 tarihinde yayınlanan "*National Laborer*" dergisinde, "on saatlik sistemi sürdürme arzusunda değiliz; çünkü inanıyoruz ki günlük sekiz saatlik çalışma bir insan için yeterlidir," yazıyordu. (Philip S.Foner, *History of the Labor Movement in the United States, Vol.I: From Colonial Times to the Founding of the American Federation of Labor*, 3rd printing, International Publishers, New York, 1962, s.363)

1865-1867 döneminde ABD'de yüzlerce "8 saatlik işgünü birliği" oluştu. Örneğin yalnızca California'da 1868 yılında 50'den fazla bu nitelikte örgütlenme vardı. 1866 yılında New York kentindeki tüm sendikalar da Merkezi Sekiz Saat Birliği'ni oluşturdu.

ABD'de 8 saatlik işgünü mücadelesi daha 1867 yılında bazı eyaletlerde amacına ulaştı. 1867 yılında altı eyalet sekiz saatlik işgünü öngören yasaları kabul etti. Bazı kent konseyleri, sekiz saatlik işgününü kamu personeline uygulayan düzenlemeler benimsedi. Amerika Birleşik Devletleri Kongresi 25 Haziran 1868 günü Amerikan tarihinin ilk federal düzeyde hükümet görevlileri için uygulanan sekiz saatlik işgünü yasasını kabul etti. 19 Mayıs 1869 tarihinde ise, A.B.D. Başkanı Grant, çalışma süresinin azalması nedeniyle ücretlerde bir indirim yapılmasını yasaklayan bir bildiri yayınladı. Başkan Grant, 11 Mayıs 1872 tarihinde yayınladığı bir başka bildiri ile, sekiz saatlik işgünü yasası ile ilgili olarak hak ihlalleri iddialarının kendisine iletilmesini ve kamu kurum ve kuruluşlarının çalışma süresinin azaltılması nedeniyle işçi ücretlerinde bir indirime gitmemeleri gerektiğini açıkladı.

8 saatlik işgünü konusunda en önemli adım, Örgütlü Meslekler ve İşçi Sendikaları Federasyonu'nun 1884 yılındaki kongresinde atıldı. Kongrede alınan karar şöyleydi: "Birleşik Devletler ve Kanada'nın Örgütlü Meslekler ve İşçi Sendikaları Federasyonu'nun kararına göre, 8 saat, 1 Mayıs 1886'dan itibaren yasal günlük çalışmayı oluşturacaktır ve bu alandaki tüm işçi örgütlerinin sözü edilen karara uyacak biçimde kurallarını düzenlemeleri tavsiye edilmektedir." (Philip S.Foner, *History of the Labor Movement in the United States, Vol.II, From the Founding of the American Federation of Labor to the Emergence of American Imperialism*, International Publishers, New York, 1955, s.98)

1886 yılında 8 saatlik işgünü için ülke çapında grevler yapıldı. Foner'in verdiği bilgilere göre, Amerika'da 11.562 işletmedeki yaklaşık 350.000 işçi greve gitti. Yalnızca Chicago'da greve giden işçilerin sayısı 40,000 idi. Bu arada, 45 binden fazla işçiye, greve başvurmalarına gerek kalmaksızın 8 saatlik işgünü hakkı verildi. (Foner, a.g.k., 1955, s.103)

1 Mayıs eylemlerinden bağımsız bir süreç Chicago'daki McCormick Biçerdöver Fabrikası'nda gelişti. (Bu fabrika daha sonra adını International Harvester olarak değiştirdi.) (Chicago olayları ve 1 Mayıs konusunda en kapsamlı kaynak, 1 Mayıs kararının alındığı 1889 yılının yüzüncü yıldönümünde İtalya'da

yayımlanan 773 sayfalık kitaptır: Adrea Panaccione (ed.), *The Memory of May Day, An Iconographic History of the Origin and Implanting of a Workers' Holiday*, Marsilio Editori, İtalya, 1989)

Bu fabrikadaki işçiler Emek Şövalyeleri örgütünün bir biriminde örgütlüydü. İşçiler 8 saatlik işgünü ve yevmiyelerine 2 dolar zam istedikleri için işverenle uyuşmazlığa düşmüşlerdi ve işveren 1400 işçiyi Şubat ayında lokavta tabi tutmuştu. 3 Mayıs 1886 günü 300 dolayında grev kırıcı, 350-500 dolayında polisin sağladığı güvenlik altında, fabrikaya girmeye çalıştı. Polis, grev kırıcıları engellemeye çalışan işçilerin üzerine ateş açtı ve dört işçi öldürüldü, çok sayıda işçi yaralandı.

Bu saldırıyı protesto edenlerin başında anarşistler bulunuyordu. Anarşist Albert Parsons ve August Spies bu grubun önderi konumundaydı. August Spies, A.B.D.'de Almanca olarak yayınlanan bir anarşist gazetesinin ("*Arbeiter Zeitung*") yayın yönetmeniydi. 4 Mayıs 1886 günü Chicago Samanpazarı'nda bir protesto mitingi düzenlenmesi kararlaştırıldı.

Zanlıların jüri tarafından suçlu bulunmasında savcılıkça kullanılan en önemli belge, 4 Mayıs 1886 gösterileri için anarşistlerce yayınlanan mitinge çağrı ilanıydı. Mitinge çağrı metninin ilk biçiminde, "işçiler, silahlanın ve tüm gücünüzle gelin" sözleri yer alıyordu. August Spies, provokasyon korkusuyla, bu cümleye karşı çıktı ve bu bölümün metinden çıkarılmasını sağladı. Ancak bu arada bir başka matbaada bu bildiri 25 bin adet basılmıştı. Bu bildirilerin hemen hemen tümü imha edildi. Ancak birkaç yüz bildiriye ulaşılamadı. Gazetede yayınlanan miting çağrısında ise bu cümle yer almıyordu. (IUF, *May Day, The Origins*, 1985, s.9)

4 Mayıs 1886 günü akşam 7.30'da yaklaşık 3.000 kişinin katıldığı miting başlatıldı. August Spies ve Albert Parsons konuşmalarını tamamladıktan sonra alandan ayrıldılar. Son konuşmacı Samuel Fielden idi. Akşam saat 10.00 dolaylarında Fielden mitingin sona erdiğini bildiren konuşmasını yaparken ve o ana kadar mitingde herhangi bir olay çıkmamışken, silahlı 180 polis mitinge müdahale etti. Fielden, mitingin bitmekte olduğunu polislere anlatmaya çalışırken bir bomba patladı ve 6 polis öldü, 50'den fazla polis yaralandı. Bunun üzerine kalabalığın üzerine ateş açan polis, çok sayıda insanın ölmesine ve en az 200 kişinin yaralanmasına yol açtı. (Foner, a.g.k., 1955, 106) (Antony Bimba ise ölen polis sayısının 7, ölen işçi sayısının 4 olduğunu belirtmektedir. Antony Bimba, *The History of the American Working Class*, International Publishers, New York, 1927, s.187)

Bombayı kimin attığı bugün bile kesin olarak kanıtlanabilmiş değildir. Ancak, önce gözaltına alınan ve ardından kefaletle serbest bırakılıp, daha sonra kendisinden hiç haber alınamayan Rudolph Schnaubelt'in polis ajanı olduğu ve bombayı onun attığı görüşü yaygındır. Schnaubelt'in polise çalışan bir anarşist olduğu ileri sürülmektedir. (Foner, a.g.k., 1955, s.107 ve 111)

Miting sonrasında tutuklanan sekiz kişi (Albert R.Parsons, August Spies, Samuel J.Fielden, Eugene Schwab, Adolph Fischer, George Engel, Louis Lingg, Oscar Neebe) hakkında, ölüme sebebiyet vermekten dava açıldı. Suçlama, bu kişilerin doğrudan öldürme işine karıştıkları değil, bombanın atılmasına yol açacak konuşmalar yapmalarıydı. Yargılama sırasında hukuk dışı birçok uygulama yapıldı. Oscar Neebe 15 yıl hapse mahkum edilirken, diğer yedi kişi hakkında idam cezası verildi. Samanpazarı'nda polisin işçilere saldırısını örgütleyen ve yöneten iki polis görevlisi ise, 1889 yılında görevi kötüye kullanmak suçundan görevlerinden atıldılar.

Chicago valisi, Fielden ve Schwab'ın cezalarını müebbet hapse çevirdi. Diğer beş kişi hakkındaki ölüm cezası 11 Kasım 1887 tarihinde uygulanacaktı. Louis Lingg idamdan önce hücrelerinde intihar etti. Albert R.Parsons, August Spies, Adolph Fischer ve George Engel 11 Kasım 1887 günü idam edildi.

Chicago'da yükselen işçi hareketini bastırmak amacıyla hukuk dışı bir biçimde idam edilen dört anarşistin son sözleri Lucy Parsons'un kitabında yer almaktadır. Albert Parsons'un eşi Lucy Parsons'un 1887 yılında yayımladığı kitap, Albert Parsons'un yazılarından oluşmaktadır: *Anarşizm: Felsefesi ve Bilimsel Temeli* (A.R.Parsons, *Anarchism: Its Philosophy and Scientific Basis, 1. Basım 1887, tıpkı basım 1970*). Ancak kitabın sonunda idamlarla ilgili bir bölüm de bulunmaktadır. 11 Kasım 1887 günü Parsons, Spies, Fischer ve Engel idam edilecekleri yere getirildiler, boyunlarına ilmik ve başlarına çevrelerini görmelerini engelleyecek biçimde birer kukuleta geçirildi. Kitaptaki bölüm şöyledir: "Ondan sonra, kukuletaların altından şu sözcükler geldi: Spies: 'Bir gün gelecek, bizim sessizliğimiz bugün boğduğunuz seslerden daha güçlü olacaktır.' Fischer: 'Yaşasın anarşi.' Engel: 'Yaşasın anarşi!' Fischer: 'bu yaşamımın en mutlu anı!' Parsons: 'Ey Amerika'nın insanları, konuşmama izin verilecek mi? Şerif Matson, bırakın konuşayım! Halkın sesinin duyulmasına izin verin! Ey...!' Ancak işaret verilmişti ve ABD devletinin

görevlileri hem konuşmacıları ve hem de konuşmayı boğarak görevlerini yerine getirdiler.” (s.200)

Bir süre sonra Chicago'nun bulunduğu Illinois eyaletinin valisi değişti. Valiliğe, cesur ve dürüst bir liberal olarak tanınan John Peter Altgeld seçildi. Altgeld, 26 Haziran 1893 günü yayınladığı mesajında, Chicago olayında mahkum edilenlerin suçlu olduklarına ilişkin kanıt bulunmadığını açıkladı ve tutuklu bulunan Samuel Fielden, Michael Schwab ve Oscar Neebe'yi serbest bıraktı. Altgeld, asılanların ve hapse atılanların tümüyle masum olduklarını ve önyargılı bir jüri ve yargıç tarafından mahkum edildiklerini de ifade etti. (Foner, a.g.k., 1955, s.114)

Görüldüğü gibi, 4 Mayıs 1886 Chicago olaylarının, 1 Mayıs'ın işçi sınıfının uluslararası birlik, dayanışma ve mücadele günü olarak belirlenmesiyle bir ilgisi yoktu. Peki, 1 Mayıs'ı kutlama kararı ne zaman alındı?

Amerikan Emek Federasyonu 1888 yılında St.Louis'de yapılan kongresinde, sekiz saatlik işgünü mücadelesine Marangozlar Sendikası'nın öncülük etmesi ve tüm sendikaların katılacağı bir kampanya ile 1 Mayıs 1890 tarihinde gösterilerin düzenlenmesi kararını almıştı. Bu karar, 1889 yılında Samuel Gompers tarafından Fransız sendikacılara resmen bildirildi. (Gompers, Samuel, *Labor and the Common Welfare*, New York, 1969 (birinci basım, 1919), s.177-178)

1888 ve 1889 yıllarında belirli bir günün işçi sınıfının uluslararası birlik, dayanışma ve mücadele günü olarak kutlanması amacıyla çeşitli öneriler getirildi. 1889 yılında Paris'te sendikaların, işçi partilerinin ve sosyal demokrat partilerin katılımıyla yapılan bir toplantının (İkinci Enternasyonal'in kuruluş toplantısı) sonlarına doğru, A.B.D. delegesi J.F.Busche, işgününün kısaltılması için her yıl gösterilerin düzenlenmesi amacıyla belirli bir günün saptanmasını önerdi. Çeşitli tarihler üzerinde görüşme yapıldı. Busche, Amerikan Emek Federasyonu'nun bu amaçla 1 Mayıs 1890 günü gösteriler düzenleyeceğine işaret etti ve Fransız Sendikalar Federasyonu yöneticilerinden Raymond Lavigne bu öneriyi destekledi. Ardından, Lavigne tarafından önerilen şu karar kabul edildi:

"1 Mayıs 1890 Günü Uluslararası Gösteri

"Tüm ülkelerde ve kentlerde aynı zamanda, üzerinde anlaşma sağlanan aynı günde işgününü sekiz saate yasal olarak indirmek için işçilerin kamu yetkililerinin karşısında güçlerini göstermeleri ve Paris Uluslararası Kongresi'nin diğer kararlarının uygulanması için belirli bir tarihte büyük bir uluslararası gösteri örgütlenecektir.

"Amerikan Emek Federasyonu'nun 1888 Aralık'ında St.Louis'de düzenlenen kongresinde 1 Mayıs 1890 tarihinde benzer bir gösterinin düzenlenmesine daha önceden karar verilmiş olduğu gözönüne alınarak, uluslararası gösteriler için de bu tarih kabul edilecektir.

"Değişik ülkelerin işçileri kendi ülkelerinin özel durumlarının ortaya çıkardığı koşullara göre bu gösteriyi gerçekleştireceklerdir."

1890 yılında 1 Mayıs kutlamaları çok kitlesel geçti.

1 Mayıs kutlamaları 1891 yılında da başarılı bir biçimde gerçekleştirildi.

Kutlamaların ardından İkinci Enternasyonal'in 1891 kongresi 15 ülkeden 337 delegenin katılımıyla Ağustos ayında Brüksel'de toplandı. Kongrede, 1 Mayıs'ın her yıl kutlanmasına karar verildi; 1 Mayıs'ın temel amaçlarının da 8 saatlik işgününün gerçekleşmesi, uluslararası düzeyde işçiyi koruyucu çalışma mevzuatının geliştirilmesi için baskı yapılması ve tüm ülkelerin işçilerinin uluslar arasındaki barışın korunması konusundaki arzularının teyid edilmesi olarak belirlendi. Böylece, 1 Mayıs'ın temel talepleri arasına "barış" da eklenmiş oldu. Kongrede, Alman delegelerin, 1 Mayıs gününü, Mayıs ayının ilk Pazar gününe değiştirme girişimleri kabul görmedi. (G.D.H.Cole, *The Second International 1889-1914*, Macmillan and Com.Ltd., London, 1960, s.15-17)

İşçi sınıfının uluslararası birlik, dayanışma ve mücadele günü 1 Mayıs'ın kabul edilmesinin kısa öyküsü böyledir.